

היבטים לשוניים בפרשת כי-תשא פג

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת כי-תשא ובקריאת פרה והפטרות פרה ובראשון של ויקהל

ל יב וְלֹא-יְהִי בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אֲתָם: יש להחיש את קריאת התיבה נֶגֶף להסמיכה לקודמתה: וְלֹא-יְהִי בָהֶם נֶגֶף - בַּפֶּקֶד אֲתָם

ל טו וְהִדֹּל לֹא ... לְתַת אֶת-תְּרוֹמַת: יש להקפיד על הפרדת התיבות

ל יח כִּי־זֶר נְחֹשֶׁת וְכִנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָה: אין להתעכב על התביר של נְחֹשֶׁת הראשון. לְרַחֲצָה: הרי"ש בקמץ קטן

ל כג מָר-דְּרוֹר: המ"ם בקמץ קטן. וְקִנְמָן-: המ"ם הראשונה בקמץ קטן, הנו"ן בשוא נע עקב הדגש. יש לשים לב לחלוקת הטעמים מרכא-טפחא, אורך התיבות קצת מקשה על הקריאה, ועם זאת, יש להפריד בין מ"ם של בָּשָׂם למ"ם של התיבה הבאה מַחְצִיתוֹ

לא ב בֶן-אוֹרִי: במלרע

לא ג וְאִמְלֵא אֹתוֹ: להיזהר מהפסוק המקביל בהמשך הספר

לא יח עליית שני

לה לא: וְיִמְלֵא אֹתוֹ

לא ד לְחֶשֶׁב מַחְשָׁבַת: החי"ת הראשונה בשווא נח והשנייה בחטף

לא ה לְמִלֵּאת: יש לקרא כאילו כתוב 'לְמִלֹּת'

לא יד מַחְלִלָה: הלמ"ד הראשונה בשווא נע¹ אין לחוש לאותם ספרים בהם סומן חטף פתח

לא טו יַעֲשֶׂה: העמדה קלה ביו"ד שלא יישמע יַעֲשֶׂה

לא יז שָׁבַת: הבי"ת לא דגושה! פועל לשבות, גוף שלישי זכר בזמן עבר, בשונה משם היום 'שבת' בדגש חזק בבי"ת: שָׁבַת

לא יח בְּאֶצְבָּע: מלרע

לב א מָה-הָיָה: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

לב ד וַיֵּצֵר: מלעיל

לב ח הַעֲלִיתָ: הלמ"ד בצירי בניגוד להמשך לג א: הַעֲלִיתָ הלמ"ד בחירק

לב י הַנִּיחָה לִי: דגש חזק בנו"ן, מלשון להניח (לעזוב) ולא לנוח, ובלמ"ד דגש מדין אתי מרחיק. וַיִּחַר-אֶפְי: וא"ו החיבור בשווא נע, לא בפתח כי אז משנה משמעות. וַאֲעֲשֶׂה: העמדה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן שלאחריה

לב יא לָמָּה: ללא דגש במ"ם ובמלרע עקב הסמיכות לאל"ף של שם ה' הבא אחריה

לב יב לָמָּה: במלעיל² ומ"ם דגושה. בְּהָרִים: העמדה בבי"ת להבליט את הסגול המורה על מיודע לעומת האפשרות השנייה: בהרים, שאז לא מיודע. וְלִכְלֹתָם: לפי תוכנת הכתר, הדרבן (הקדמא המשמשת כטעם משנה) מעל הוי"ו השרוקה³

לב יד וַיִּנְחָם: במלעיל

¹ במקרה זה הגעיה שבחי"ת יש בה כדי להניע את השווא שבלמ"ד, בעדות שבכתר ארם צובא (וגם בלנינגרד) אין כאן חטף פתח.

² התלישא אינה מורה על מקום ההטעמה! והוספה תלישא נוספת על הלמ"ד "ליתר בטחון"

³ עפ"י תורה קדומה הדרבן מעל הכ"ף, כך הוא לפי כל התיגאן. אין זה משנה את ניגון המילה.

לב יח עֲנֹת - עֲנֹת - עֲנֹת: שתי הפעמים הראשונות העי"ן חטופה מלשון לְעֹת, כלומר לקרוא בקול. בפעם השלישית העי"ן בפתח ודגש חזק בנו"ן, מלשון ענוי
 לב כב אל-יָחַר אָף: טעם ביו"ד
 לב כג וַיֹּאמְרוּ לֵי: טעם נסוג אחור ליו"ד. מָה-הָיָה לוֹ: טעם נסוג אחור לה"א
 לב כד הַתְּפַרְקוּ: הטעם ברי"ש מלעיל
 לב לא אָנָּא: הטעם בנו"ן עם העמדה באל"ף
 לב לג חָטָא-לֵי: העמדה בחי"ת מפני הגעיה שם
 לג א הַעֲלִיתְ: הלמ"ד בחירק
 לג ג אָתָּה: אל"ף בפתח מלעיל
 לג ד וְלֹא-שָׁתוּ: במלעיל! הקורא במלרע משבש את המשמעות ללשון שתייה
 לג ה אַעֲלֶה ... אַעֲשֶׂה-לָךְ: העמדה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן שלאחריה
 לג ז וְקָרָא לוֹ: טעם נסוג אחור לקר"ף
 לג ח-ט הָאֵלֶּה: טעם סו"פ באל"ף
 לג יא בֶן-נֹזֵעַר: להפריד בין הנוז"ים שבין התיבה הראשונה לשנייה ובין השנייה לשלישית
 לג יב עליית שלישי
 גֵּעַל: הטעם בה"א מלעיל
 לג יד וְהִנְחִיתִי: הו"ו בפתח ולא בשוא והה"א בחטף-פתח ולא בפתח
 לג טז הָלוֹא בְּלִכְתָּךְ עֲמָנוּ: טעם טפחא בתיבה הָלוֹא
 לג יז עליית רביעי
 לג יט וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ: הפסקה עיקרית אחרי תיבת ה', בגלל המשקל המוזיקאלי של הטעם
 תביר עלול להישמע כאילו כתוב וְקָרָאתִי בְשֵׁם - ה' לְפָנֶיךָ. על מנת למנוע זאת, יש להחיש את קריאת שם ה' ולהסמיכו לתיבה בְשֵׁם: וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' - לְפָנֶיךָ
 לד א עליית חמישי
 לד ב וְהִיָּה: הה"א הראשונה בשווא נח
 לד ג בְּעֲנָן: העמדה בבי"ת להבליט את צורת המיודע.
 לד ד וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבה בְשֵׁם והבי"ת רפה⁴
 לד ט וְלִחְטָאתָנוּ: הטי"ת קמוצה לשון יחיד (לא בחולם)
 לד י עליית ששי
 כִּי-נֹרָא הוּא: תיבת נֹרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנו"ן
 לד יא שְׁמֵר-לָךְ: המ"ם בקמץ קטן
 לד יב הַשְּׁמֵר: במלעיל

⁴ אין להטעים בשום פנים ואופן את הלמ"ד כפי שמוצע בתיקון 'איש מצליח' וגם לא את הה"א (הטעם בלמ"ד הוא זיוף, המטעים את הה"א משבש כי אין טעם בחטף, אבל עדיף שיבוש מזיוף!)

⁵ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְשֵׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ לעיל לג יט)

לד יג תַּתְצוֹן תְּשַׁבְּרוּן תְּכַרְתוֹן: כולם במלרע

לד יד קָנָא: יש להדגיש את הנו"ן בדגש חזק שלא יישמע מלשון קניין: קָנָה

לד כא בַּחֲרִישׁ וּבִקְצִיר: הבי"ת הראשונה בסגול ויש לקרוא אותה בהעמדה קלה להדגשת הלשון המורה על מיודע, הבי"ת השנייה בפתח

לד כז עליית שביעי

לד ל וַיִּירָאוּ: היר"ד בחירק מלא והר"ש אחריה בשווא נע, לשון יראה ולא ראייה

לד וּבָבָא: הבי"ת בשווא נח על אף הקושי

קריאת פרשת פרה

יט ב וַיִּקְחוּ: וא"ו בשווא נע. אֵלֶיךָ פָּרָה: הפ"א רפויה

יט ז וּכְבֹס: הבי"ת בסגול ולא בצירי, וכן בפסוק י. וְאַחַר יָבֵא אֶל-הַמַּחֲנֶה: טעם טפחא בתיבת וְאַחַר

יט יב הוּא יתְחַטָּא-בֹּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר: יש לעמוד מעט אחר קריאת הַשְּׁבִיעִי להדגיש את העובדה כי ההפסק העיקרי בתיבה זו ולא בתיבת התביר, אחרת מתקבלת משמעות שאינה נכונה. וכן הדבר גם בחצי השני של הפסוק: הוּא יתְחַטָּא-בֹּ בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - יִטְהַר

וְאִם-לֹא יתְחַטָּא בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי - לֹא יִטְהַר

יט יד בְּאֶהָל: הבי"ת בשווא, אך בהמשך הפסוק בְּאֶהָל מיודע, הבי"ת בקמץ

יט טז בַּחֲלָל-חֲרָב: געיה בבי"ת הראשונה

יט יח הֵיוּ-שָׁם: געיה בה"א. בַּעֲצָם הַבַּיִת פתוחה בְּחֲלָל: העמדה קלה בבי"ת לציין מיודע

הפטרות שבת פרה יחזקאל לו טז:

יז וּבַעֲלִילוֹתֵם: העמדות קלות בבי"ת ובלמ"ד הראשונה, יש לקרא 'וב-עלי-לותם'

יט שְׁפִטָּתִים: הטי"ת בשווא נח

כא בְּאֶמֶר: העמדה קלה בבי"ת

כג בַּהֲקֻדְשֵׁי: הקו"ף בקמץ גדול ובל"ת שווא נע. לְעֵינֵיהֶם: כן צריך להיות, עדיין אפשר למצוא חומשים משובשים שכתוב בהם לעיניכם.

כה וּמִכָּל-גְּלוּלֵיכֶם: מרכא, כהטעמה משנית, תחת הלמ"ד הראשונה

כו וְרוּחַ חֲדָשָׁה: יש להקפיד על הפרדת התיבות (בין חי"ת לחי"ת)

כח וְהֵיטֵם: טעם נסוג אחור ליר"ד

לא וּמַעֲלִילֵיכֶם: על אף הקושי, הלמ"ד הראשונה בשווא נח. וּנְקַטְתֶּם: געיה בקו"ף

לג הַחֲרָבוֹת: ה"א בסגול והחי"ת בחטף קמץ

לד הַנְּשָׁמָה: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה וכן הדבר בהמשך הפרק

לה וְהַנְּשָׁמוֹת: בתוכנת הכתר הנו"ן בחטף פתח, יש לקרוא שווא נע ובכל מקרה, הנו"ן איננה דגושה

לז אֲדַרְשׁ: האל"ף בחירק

ראשון של ויקהל:

⁶ אופייני לה"א הידיעה לפני עי"ן (אע"פ שלפי הכלל צריך להיות כאן קמץ).

יש לשים לב לשינויים קלים בהשוואה לפסוקים מקבילים בפרשת תרומה (כמו תוספת ו"ו החיבור)

ב תַּעֲשֶׂה: העמדה קלה בת"ו תדגיש את הצירי שלא יישמע כמו פתח

ד שני במנחת שבת

ה יְבִיאָהּ: קריאת הה"א בקמץ, אין כאן "קמץ גנובה"

ז מֵאֲדָמִים: האל"ף בקמץ קטן

ברשימת כלי המשכן יש לשים לב להפרדת בין תיבות המסתיימות ומתחילות בוא"ו, כגון אֶת-עֲמֻדָיו

וְאֶת-אֲדָנָיו

התיבה 'את' תנוקד בצירי אם היא באה בטעם מפסיק או משרת, ובסגול רק במילים מוקפות, כלומר כש'את' מוקפת למילה שאחריה.

יא שלישי במנחת שבת

כ וַיִּצְאֻ: הטעמה משנית של מרכא ביו"ד

הרב בצלאל אריאל נר"ו. לאוהבי התורה ולומדיה שלום רב.
כְּשֶׁמֵעֲמִידֵי הַמִּלֶּךְ מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה... הַיֵּיחַ בֶּן קָטָן מְשַׁמְרִין לוֹ הַמְּלוּכָה
עַד שֶׁיִּגְדִיל. כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹדָע לְיוֹאֲשׁ... וְאִין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ. אֲלֵא אִם כֵּן
הֵיטָה שֶׁמֶן מְחַלְקֵת אוֹ מְלַחֶמָה מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ כְּדִי לְסַלֵּק הַמְּחַלְקֵת. לְפִיכֹךְ מְשַׁחוּ
שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי אֲדֹנָיָה. וְיוֹאֲשׁ מִפְּנֵי עֲתָלְיָה: (רמבם, הל' מלכים, פרק א:י"א).
ובראשי הסדרים:

בשמואל סדר ב וַיִּתְּנֵנִי לְמַלְכֹּ וַיִּרְם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ: רומז למלכות דוד.

סדר ג בשמואל וַיִּמְשַׁחֵךְ ה' לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: על שאול.

סדר זא וגם-אתי מְשַׁחוּ בֵּית-יְהוּדָה לְמֶלֶךְ עֲלֵיהֶם: על דוד.

ובדברי הימים כ וַיִּמְלִיכוּ אוֹתוֹ וַיִּמְשַׁחֻהוּ יְהוֹדָע וּבְנָיו וַיֵּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ: על יואש שהוזכר
פעמיים ברמבם.

כאן ראש סדר כד: רָאָה קְרָאתִי בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל לְבָנִין הַמִּשְׁכָּן.

ובדברי הימים ראש סדר יא: רָאָה | עֲתָה כִּי-הָיָה בְּחַר בְּךָ [בשלמה] לְבָנוֹת-בֵּית לְמַקְדָּשׁ תִּזְכָּר
וְעָשָׂה:

מראש הסדר פה לומד רבי יוחנן שמנהיגי ישראל בכל הדורות נבחרים על ידי
הקדוש-ברוך-הוא, ור' יצחק לומד שחובה להיוועץ בציבור בבחירת המנהיגים (ברכות
דף נה).

תחילת סדרת כי תשא היא דוגמה נוספת למחלוקת בין חכמי כבל לחכמי ארץ ישראל היכן להתחיל את יחידת הלימוד
השבויעית. סדר כג שבחלוקה הארץ ישראלית, נקבע תוך השוואת לב לצורת עריכת הכתוב בתורה. הסדר כולל את
הפרשיות: הצירוי לכבות את מזבח הקטורת, מחצית השקל, הכיור, שמן המשחה וסמני הקטורת. התורה פותחת
בקטורת ומסיימת בקטורת! מדוע שולבו פרשיות אלו בין פרשיות הקטורת? כנראה שמבאן למד משה שהקטורת
מכפרת! (במדבר טו:טז) וראה ברמב"ן כאן על פסוק א: "הנה מזבח הקטורת מן הכלים הפנימיים... אבל הטעם להזכירו
כאן... בעבור שאמר בתשלום הבל וַתִּקְדַּשׁ צִבְיָה... וַשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ולעיל כג:טז-טז) אמר כי עוד יתחייב להם
שיעשו מזבח מקטור קטרת להקטיר לכבוד ה', וזהו רז שבספר למשה רבנו שהקטורת עוזרת המגיפה... והוא מה שאמר
בקטרת זרה וְעַל-פְּנֵי כָל-הָעָם אֲבָבָה (ויקרא יב:ט) שידעו כבוד... ויזהרו בכבוד...". וכחומש במדבר (טו:טז) הָא לָכֶם
תִּשְׁמִישׁ חֲבִיב מְלֵל, היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות! וְעַתָּה תִּזְכָּר בְּתוֹכָם. (ויש' בחיבורו את שיחת משה עם קורת).
החלוקה הזוהר לפרקים משבשת את לימוד חטא העגל:

מחלק הפרקים התחיל את פרק ל"ב בפסוק וַיִּרְא הָעָם כִּי בָשַׁשׁ מִשָּׁה לְרֹדֶת מִן הָהָר וַיִּשְׁחַל הָעָם עַל אֶהָרֶן וַיֵּאמְרוּ אֵלָיו
קוּם עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים. סמוך זה הוא הפסוק השני של הפרשה הסתומה. ניתוק הפסוק הקודם, המותח את הפרשה,
מצוות את כל האסור שהתורה מצבירה לנו. ויתן אל-מִשָּׁה כְּבָלָתוֹ לְרַבֵּר אֹתוֹ בְּהָר סִינַי שֶׁנֶּי לָתֹת הַעֲדָת לָתֹת אֲבוֹן
תְּחִלָּה בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים, התורה מדגישה שלמרות שהקדוש-ברוך-הוא יודע על חטא העגל ובטורם יודיע על כך למשה
הוא מצניק לו את התורה. וכך כשמשה אוחז בידיו את הלוהטת אז, ורק אז, מודיע לו הקדוש-ברוך-הוא על החטא

הוא מעניק לו את התורה, וכך כשמשנה אחדו בידינו את הלוות את, ורק אז, מודיע לו הקדוש-ברוך-הוא על החטא הנורא, ככך מודיע הקדוש-ברוך-הוא למשה: אל תתייאש, לא איבדתי את האמון בעם ישראל. אני מוסר לך את התורה פטרם גם כשהם בפילה העצומה של חטא העגל. זו הסיבה שמשנה יורד אל העם עם התורה ואינו מפקיד אותה למשמרת כדי הקדוש-ברוך-הוא עד לאחר תיקון החטא. גיתוק פסוק זה, המקדים לתיאור החטא, המעניק השקפה של "רבה אמונתך" בעם ישראל – גיתוק בזה משבש מעוות הודים את המסר שהתורה רצתה להעמיד אלינו. החלוקה לפרקים מודישה את החטאים והכישלונות, והיא מייחדת להם פרק נפרד כאומרת שהם צומדים בפני עצמם ואין להם תקנה.

פרק ג' כבראשית עוסק בחטא אדם הראשון, הוא פותח בפסוק והנחש היה ערום ומסיים בפסוק ויגדל את האדם. פרק ד' כבראשית עוסק במעשה דינה, הוא פותח בפסוק ותצא דינה ומסתיים בפסוק ויאמרו הכוזב יצשה את אחרתנו, וכאן, פרק ז' כחומש שמות עוסק בחטא העגל. תחילתו בפסוק ויבא העם... קום צשה לנו אלהים וסושו בפסוק ויגדל את העם.

חלוקה זו מציימה את הכישלונות ומסתירה את האפשרות לתקנם מעיני הקוראים.

גישת העשרה המשוקפת בחלוקת הסדרים שונה ממנה לזלזולין.

סדר כ"ו המסתיים כאן בחטא בפסוק וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו.

המעין בכתובים ימצא כי בכל האירועים שהחטא למעלה, לפני כל כישלון ישנם פסוקים העוסקים בעצמותו הרחומת של האדם ובאמון שה' נתן בו. לאחר הכישלון מתארת התורה את ההתמודדות עמו ואת הדרך לתיקון ולתשובה. המרחב הליטרי ששחרט על ידי הכתיב ישראל בחלוקה לסדרים מביא לידי ביטוי את התהליך השלט המכיל את כל החלקים הללו.

ההתמודדות של הול עם חטא העגל מעניקה את הכנתו בתהליך התשובה.

סדר כ"ו מתחיל במינור בצליל ובציוריו על הערה לשמור שבת גם בשעת מציית המאבק. בהמשך הסדר בא תיאור החטא בעור משה כראש הר סיני, הפרשה המכילה את תיאור החטא פחותה בפסוק: ויגדל על משה פקלותו לקר אתו פטר סיני לפני לוח הקודש לוח אבן כתבים כעצבני אלהים. אין שעם ישראל כבר שקר חטא הקדוש-ברוך-הוא נתן למשה את התורה. הסדר מסתיים בפסוק ותנחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו.

אמנם ה' נחם על הרעה, אך בכך לא די. בקשת הסליחה של משה היא תנחומת פנאי להוביל מהלך של תיקון. בכך עוסק סדר כ"ז. בפתחתו מספר שמשנה מרוד את הלחות אין שהוא יחד שעם ישראל אמר על העגל אלה אלקיך ישראל. משה למד להגיד כך הקדוש-ברוך-הוא בעצמו שנתן לו את התורה, וכעדה בידינו סיפר לו על האמירה הנוראה הזאת. ואז יורד משה מן ההר ועובר עם העם ותאריך אורך של תיקון עד שבסוף הסדר ה' אומר לו לעלות ולקבל את הלוות השניים.

אדרכי הסדרים בתורה ישנם שניים עשר סדרים קצרים שיש בהם ידי פסוקים או פחות, וישנם בתורה חמשה סדרים ובהם שבעים פסוקים או יותר. כבביאים אין סדרים קצרים, ויש בהם שלשה סדרים שיש בהם יותר משבעים פסוקים. סדרי תביאים ארוכים, בדרך כלל, מסדרי התורה אורך סדר ממוצע בתורה הוא כשלושים ושמונה פסוקים, ואורך סדר ממוצע בביאים הוא כשבעים וחמישה פסוקים.

ונראה שהאריכו את סדר כ"ה בשמות ואת סדר ז' בריקרא ואת סדר כ"ב סדרים ואת סדר א' בישעיה וכתרי עשר כיר למעט בבנותן של ישראל. בסדר כ"ה בשמות נחואר מעשה העגל, ובסדר ז' בריקרא ישנן חמישים ושלוש לשונות חטא, ובסדר כ"ב בריקים נמצאת התוכחה וגם סדר א' בישעיה וסדר א' בתרי עשר הם דברי תוכחות.

מפתח סדרי התנ"ך ראה כאן בפסוק מ"א. אך לעתיד לבוא: כ"צ צדיק ה' צדקות אהב ישיר תתן פנימו ותהלים ראש סדר ב'. אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישירים את פניך (שם ראש סדר י"ט). ומדרש תהלים (יא) דורש אותם: "אלו שבע כתות של צדיקים... והכת הראשונה יושבת לפני המלך ורואה את המלך ואת הפנים, שנאמר ישבו ישירים את פניך. ואומר ישיר תתן פנימו." ומפרש רש"י (בבראשית רבה לב): "ישיר תתן פנימו. פניהם של צדיקים יחזו הקדוש-ברוך-הוא שהוא ישר: כשמת כח אלה פקתי המשפן משפן העזית אשר פקד עלי פי משה צבית תהלים כי איתמר בך אהרן הכהן: ובבמרב סדר ד' אל תכריתו את שבט משפוח הקרני מאוך תהלים: ושם י"ו ואל תהלים תרבו ואמרת אלהים כ"ת תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הרמתם מפני תרומת ה' מעשר מן המעשר: ביהושע ה' וכל ישראל וזקני ושפטים ושפטיו עמדים מזה ומזה לארון נגד הקהלים תהלים גשאי ארון ביהוה כגד כקננה חזיו אל מיל הר גזים והחציו אל מיל הר עיבל כאלו צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה: ביחזקאל כה ידבר אלי זה הלשנה אשר פניו צדק הדורים לקהלים שמרי משמרת הקהית: ועין שם ברשי ומצות רוד בעזרא ג' תהלים כתובא בפלתהון וירא במחלקתהון על עבדות אלהא די בירושלם ככתב ספר משה: בעזרא ט ובכל זאת אנחנו פרטים אמנה וכתבים וצל תהלים שרינו לחנו כתיבנו: ושם י' ובהנחלת חומת ירושלם גקשו את תהלים סגל מקומתם להביאם לירושלם לעשות תהנה ושמחה ובתורות ובשיר מצלותם נבלים ובכנרות: וגם בראש סדר י' בדברי הימים עמיאל הששיל יששכר השביעי פעלתי השמיני פי ברכו אלהים.

מפתח סדרי התנ"ך

הפסוק שנקבע לראש סדר כ"ו הוא המקור ההלכתי והמדרשי להבדלים בין תורה שבכתב ולתורה שבעל פה.

בתלמוד הבבלי (גיטין ס) רבי יהודה בר נחמני פוסק, בהתבסס על פסוק זה, שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב. אמר רבי יוחנן: לא כרת הקדוש-ברוך-הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר: כ"י על פי הדברים האלה פרתי אתך ברית ואת ישראל.

בתלמוד הירושלמי (תגינה פרק ז הלכה א) רבי חגי בשם רבי שמראל בר נחמן: נאמרו דברים בפה ונאמרו דברים בכתב, ואין אנו יודעים איזה מהן חביב? והוא מסיק שם, בלימוד כרי יוחנן, שאותן שבפה חביבין.

ברית בעת נאמר פלא נכתבים // הבינו תביבים פי דברי פה תביבים

לא יג זרע שמשון. **אֲךָ אֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ.** יש לבאר מדוע כתיב 'שבתותי' לשון רבים, ומה בא למעט תיבת 'אך'. גם יש לבאר בדברות ראשונות⁷ נתנה התורה טעם על שבת "כי ששת ימים עשה ה' את השמים וגו' וינח ביום השביעי", ואילו בדברות שניות נתנה התורה טעם "זכר ליציאת מצרים". ויש לתרץ, דהנה אמרו בעירובין (דף נד.) דכשניתנו לוחות ראשונות, ניתן לישראל חירות מיצה"ר ומשיעבוד מלכויות, וכשחטאו בעגל חזר יצה"ר למקומו. וכתבו המפרשים, דאם היו משלימים בני"י את הגלות עד סוף ד' מאות שנה, לא היתה אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, אך היות דיצאו ממצרים לפני העת, לכן נגזר עליהם עוד גלויות בכדי להשלים את מה שחסרו במצרים. והנה אם היו שומרים את התורה ולא היו חוטאים, בודאי היו נשארים במדרגתם שזכו בלוחות ראשונות ולא היו גולים שוב, אמנם לאחר שחטאו בעגל, חזר להם יצה"ר ונגזר שיהיה להם שוב שעבוד מלכויות, והיינו להשלים את מה שחסרו בגלות מצרים. ולפי"ז מבואר היטב הטעם שבלוחות ראשונות כתוב בתורה הטעם הפשוט למצות השבת דהיינו זכר לבריאת העולם, ברם בלוחות שניות שבאו לאחר שחטאו וכבר נגזר עליהם שוב גלויות ושיעבוד מלכויות, הוצרכו למצוות שיצילו אותם מכך. ואמרו חז"ל (שבת קיח.) כל המשמר את השבת ניצול משעבוד מלכויות, ולכך בלוחות שניות נתנה התורה טעם לשמירת שבת 'זכר ליציאת מצרים', להזכיר את מה שיצאנו ממצרים קודם הזמן שמפני כך אנו צריכים להשלים את הגלות, והעצה להינצל מכך הוא שמירת השבת. וזה מה שאמרה התורה "זוכרת כי עבד היית וגו' ויוצאך ה' משם ביד חזקה", היינו שהוציא אתכם בכח קודם הזמן, על כן אנכי מצוך לעשות את יום השבת", בכדי שנפדה את עצמינו משעבוד מלכויות שנשאר לנו מאז. אך כל זה רק מפני שחטאו בעגל, כי לולא החטא, אז בכח מה שהשיגו בלוחות ראשונות, לא היתה שולטת בהם אומה ולשון.

והיות שמקרא זה נאמר אחר חטא העגל, ולכך הדגישה התורה 'אך', לדייק שדוקא עתה שחטאו וגרם להם שחזר יצה"ר וחזר שעבוד מלכויות, לכך צריכים התיקון ע"י "שבתותי תשמורו", שבכך ינצלו משעבוד מלכויות, וזה דוקא כאשר יהיה "שבתותי" שתי שבתות, וכמו שאמרו (שבת קיח.) אלמלא משמרים ישראל שתי שבתות מיד נגאלים, ולמעט דאם לא היו חוטאים היו ניצולים משיעבוד מלכויות מיד עם קבלת לוחות ראשונות, ולא היו צריכים להתיקון שבכח שמירת שבת.

אבני נזר **אֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ.** למה כתוב הצינוי על מצוות שבת בפרשתנו בלשון נוכח "את שבתותי תשמורו", ולעיל בעשרת הדברות כתוב הצינוי בלשון נסתר "זכור את יום השבת לקדשו, הרי בשעת מתן תורה היו במדרגה רמה יותר מאשר אחר מעשה העגל בפ' כי תשא. ולדעת רש"י דמעשה העגל קודם לצינוי מלאכת המשכן. ונראה לומר, דהנה יש להתבונן בכל מצוה שהיא אלהית, איך יגיע אדם שהוא גשמי לקיימה, ומה שייכות יש לאדם הגשמי עם מצוה אלהית. אך ע"י הצינוי שהקב"ה מצוה לאדם לעשות בזה, יש לאדם התקשרות והיא אתערותא דלעילא, ועיד"ז יכול האדם להגיע לקיום המצוה, ולכך נכתבה כאן הפרשה בלשון נוכח, שאלולי זאת לא היתה אפשרות לקיימן מחמת גדלות המצוה ושפלות האדם. אולם לעיל בשעת מתן תורה היו ישראל במדרגה גבוהה מאד, והיו מופשטים מחומר לגמרי, היו יכולים לקיים המצוה גם בלא ציווי לנוכח דוקא.

לא טו אבני נזר. **שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת שַׁבְּתוֹן.** וברש"י מנוחת מרגוע ולא מנוחת ארעי. וקשה דהא סוכה הראויה לשבעה נקראת דירת ארעי, ולמה מנוחת שבת שהיא ליום אחד אינה נקראת ארעי. והגיד כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה כי בשבת צריך להיות כאילו כל מלאכתך עשויה, כי באמת בשבת נאסרה המלאכה לעולם, אלא שאחר השבת והבדלה בא המתיר. ומ"מ בשבת עצמו האיסור הוא לעולם. דוגמא לזה: דבר שנאסר במנין דצריך מנין אחר להתירו, אף שאזיל ליה הטעם שנאסר בשבילו. (שם משמואל ויגש).

⁷ צ"ל ראשונים, וכן שניים.

וכ"כ האבני נזר בעצמו (נאות הדשא ח"א עמוד קמה), וז"ל, הטעם שאסור לעשות מלאכה קודם הבדלה, כי המנוחה בשבת היא "מנוחת עולם", ולכן צריך שיהיה בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה שלא ידאג על מחר, מאחר שעתה הוא במנוחת עולם. ולכן אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל, דזה מורה כי חל בשבת איסור עולם, רק שניתר ע"י הבדלה, ואילו היה היתרו רק בזמן השבת לבד, היה מורה כי הוא קדושת הזמן. אבל במה שאינו עושה מלאכה עד לאחר שיבדיל, מודה כי היה מתחילה איסור עולם. וכן במתן תורה כתיב "היו נכנים לשלשת ימים [אל תגשו אל אשה (שמות יט, טו)]", שהיו צריכים היתר אח"כ באמירת "שובו לכם לאהליכם (דברים ה, כ)", דאם לא כן לא היה נקרא "פרישה".

הרב גור-אריה צור נר"ו. אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם יֵשׁ לִשְׂאוֹל, מדוע הקפיד הכתוב על מה שאמרו אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל, יותר ממה שאמרו לאהרון קוֹם | עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ. והרי בעבודה זרה מצרפים מחשבה למעשה, מה גם שהתברר כאן היאך סוף מעשה במחשבה תחילה. ועוד, מה נשתנה ענשו של חטא זה מכל הענשים שבעולם, שנאמר בו סְלַחְתִּי כְּדַבְרְךָ (במדבר יד, ט), אך מצד שני וּבִיּוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדֹתַי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם (שמות לב, לד) עד שאמרו שאין פורענות באה שאין בה גם מפורענות של חטא העגל. אלא יש לומר כאן למדך הכתוב את כל תקף הכרת הטוב.

שבאמרום קוֹם | עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ, אמנם כפרו במלכו של עולם ר"ל, אך עדין לא כפרו בעליל בטובו ובחסדיו, אבל לעומת זאת כשאמרו אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כאן כפרו בטובתו של מקום אשר אמר אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים. ורצה הקב"ה ללמדנו שאין קלקול מידות יותר גדול מאשר קלקול בהכרת הטוב, ואשר על כן צריך להימשך ענשו על פני כל הדורות שלא יכרת רישומו של התיקון להכרת הטוב, ויהיה ניכר בכל דור ודור.

לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים:

לית מילתא דלא רמיזא באורייתא, כתוב אחד אומר מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים, וכתוב אחד אומר והאמה מזה והאמה מזה בְּעֵדָף בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֵהָל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל צְדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסּוֹ (כו, ג). ופירש רש"י לפשוטו של מקרא מִזֶּה וּמִזֶּה לְכַסּוֹ לימדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה.

ואמרו בהזרק שבת צח עמ' ב', וְהָאֵמָה מִזֶּה וְהָאֵמָה מִזֶּה בְּעֵדָף שִׁירֵיעוֹת הַעֲזִים הֵיוּ עוֹדְפוֹת אִמָּה עַל יִרְיעוֹת הַמִּשְׁכָּן מִכָּל צֶדֶד, לכסות אמה של אדנים ואף של קרשים דברי ר' יהודה, ר' נחמיה אומר לכסות אמה של קרשים בלבד, והאדנים ישארו מגולים.

ולפשוטו של מקרא תלוי הדבר בצורת הקרשים האם היו למעלה בעומק עוביין אמה כר' נחמיה, או כאצבע לפי ר' יהודה. אם היו למעלה אמה כר' נחמיה, כשפרשו יריעות העזים שאורכן 30 אמה האדנים שהיו בחלק התחתון של הקרשים נותרו מגולים אמה מכל צד, שכן חלק עליון של הקרשים שהיה אמה לקח אמה מן היריעות. או האם צורת הקרשים היתה בשיפוע, למטה עביין אמה ולמעלה כאצבע לפי ר' יהודה, ואז כְּשִׁפְרָשׁוֹ אֵת יִרְיעוֹת הַעֲזִים שֶׁאֻרְכָּן 30 אמה מעל הקרשים, האדנים גם הם היו מכוסים.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר שֶׁנִּרְמַז בְּזֶה שֵׁשׁ סוּדוֹת הַמְּכֻסִּים בְּשִׁמּוֹת ה' וְהֵם הַמְּכֻוֹנִים לְכַסּוֹת אִמָּה שֶׁל אֲדָנִים, מִלְשׁוֹן אֲדָנוֹת. וכן יש סודות המכוסים בשאר

⁸ יושם לב שמקרא זה נאמר אחרי חטא המרגלים, אבל משתמשים במטבע הלשון הזה לעניין חטא העגל. ושמעתי מהרב שלמה פישר ז"ל. לגבי חטא העגל סְלַחְתִּי כְּדַבְרְךָ, אבל לגבי המרגלים – אינני סולח! ואכן זו בכייה לדורות.

חלקי התורה והם המכונים לכסות אמה של קרשים, שהם פשוטים כפשט התורה, שגם בפשט ישנם הרבה דברים מכוסים. או כלך לדרך זו שבכיסוי אמה של קרשים ירמוז על סודות המלאכים כמובא בזוה"ק שהקרשים הם כינוי למלאכים ולשרפים, ששניהם נקראים עומדים. (תרומה דף קס"ט עמ' א') וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכַּן עֲצֵי שֹׁטִים עוֹמְדִים. כְּתִיב הָכָא עוֹמְדִים. וְכְתִיב הָתָם (ישעיה ו) שְׂרָפִים עוֹמְדִים. מֵה לְהֵלֶן שְׂרָפִים, אוף הָכָא נְמִי שְׂרָפִים.

ועל דרך הצח, הקרשים ידמו למלאכים גם כדברי ר' נחמיה וגם כדברי ר' יהודה. כדברי ר' נחמיה ידמו הקרשים למלאכים שהקרשים היו ישרים בגובהם כמלאכים שרגליהם רגל ישרה. וכדברי ר' יהודה שאמר גובה הקרש אצבע ולמטה אמה, ידמו הקרשים למלאכים שהרי הקרש בשיפוע כסולם שבו מלאכים עולים ויורדים כבחלומו של יעקב אבינו.

ולעומקו של מקרא י"ל שאין יפה ומושך את הלב מן הנסתרות, ויהיה אדם חס על היפה, ויכסהו כיריעות העזים את האדנים שהם כנגד השמות הק' לפי ר' יהודה, או יכסה את הקרשים שהם כנגד ענייני המלאכים לפי ר' נחמיה. ואם יש צורך לגלות, הרי יגלה רק העודף מיריעות המשכן על ידי יריעות העזים. ויהיו יריעות המשכן כשכינה הקדושה, ויריעות העזים כנגד ישראל שהם העזים שבאומות, שמעוזים פניהם כנגד האומות אך לא כנגד השכינה הק' וידאגו תמיד לכסות את היפה גם בעת הגילוי.

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל-הַלְחָת: א"ד חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין (שבת קד). ופירש רש"י (במגילה, ג.) בנס היו עומדין, שהיתה חקיקתן משני עבריהן. הלכך שאר אותיות יש להן מקום דבק אלא מ"ם וסמ"ך היו באויר. ולעומקו של מקרא יֶאֱמַר דלית מילתא דלא רמיזא באורייתא, שנאמר במזבח הנחושת נָבֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ (כו, ח). ופירש"י נבוב לוחות. כתר גומו חליל לוחין, לוחות עצי שטים מכל צד והחלל באמצע.

ואשר על כן נלמד מעין גזירה שוה, לַחַת לַחַת. מה מזבח עשוי לַחַת וחלל באמצע, אף לַחַת שהוריד משה היו חלולין בחקיקתן, מצד לצד. ועוד הוסיף רב חסדא ואמר כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן, בהר רהב סרו ורס. ויש לומר שלכן המשיך רב חסדא דרשתו בגמרא שם (שבת קד.) לומר שהנס היה באות ס ובאות ס בלבד, ולא בסדר קריאת האותיות. ש"מבפנים" היינו הקריאה הרגילה שאדם קורא בתורה, הלוחות היו כתובים ונקראים מימין לשמאל, כרגיל, ו"מבחוץ" בעבר השני של חקיקתם, המלים היו כתובות הפוך כדרך החקיקה, ונתן רב חסדא דוגמא לכך, נבוב יקרא בובן.

ומדברי המהרש"א במקום בחידושי אגדות עולה, שאע"פ שנראה הכתב הפוך [מבחוץ], לא תקראנו הפוך, אלא מימין לשמאל כזה: בובן. וכן לא תחוש לכך שצורת האות ב מן העבר השני הפוכה, ופניה לצד ימין, אף על פי כן יקראנה מימין לשמאל, וכן אל תחוש לכך שהמשמעות כביכול משתנה, שהרי סוף סוף כתוב בובן, כי יש בזה משמעות פנימית. כדלקמן, וכפי שמביא המהרש"א שהקורא מבפנים אנכ"י - יהיה פירושו ראשי תיבות אנא נפשי כתבית יהיבת, והקורא מבחוץ כבחקיקה יקרא מימין לשמאל יכנ"א - ויהיה פירושו: יהיבה כתיבה נאמנין אמריה.

וכבר תמהו תוספות במקום, על דברי רב חסדא מדוע נקט דוגמאות שאינן בלוחות כמו: נבוב בהר. סרו. ולא תירצו.

ולעומקו של מקרא יש לתרץ ולומר שכוונת רב חסדא, שמכל מקום לכל מילות התורה יש להן משמעות גם כשנכתבות הפוך.

ואשר על כן יש לבאר על פי הנ"ל דברי רב חסדא בדרך נוספת. שבאומרו נבוב בובן התכוון רב חסדא למה שאמרו (תנחומא בראשית ומובא ברש"י דברים ל"ג פסוק ב') שהתורה היתה לפניו, לפני הקב"ה אש שחורה על גבי אש לבנה. ואמנם כי כן הראה לנו הקב"ה אש שחורה על גבי אש לבנה ככתבה וכלשונה, בדרך המובנת לנו הכתובה מימין לשמאל. אלא שלפניו כביכול היתה כתובה בהיפוך הסדר של האותיות כמו נבוב בובן. ובעוד יהיה נבוב כתוב מימין לשמאל כנגד כל ישראל, יהיה בובן לכאורה כתוב לפניו ית', מהעבר השני של אש התורה. ולזה התכוון רב חסדא שהיה נקרא מבפנים ומבחוץ. מבפנים היינו בפנימיות של התורה, בנסתר. ומבחוץ היינו בנגלה. וזה שכתב המהרש"א שגם הכתב ההפוך היתה בו כוונה. ובלשונו: דאיכא שום כוונה ודרש. לומר לנו שהנסתר של התורה היא לפניו, במחיצתו של הקב"ה. ולעומת זאת, לפנינו – הנגלה. אלא שכאן נצטרך לפרש בדבריו שמבחוץ היינו מה שנגלה לעינינו, ומבפנים היינו מה שנסתר מאתנו והוא הפנימיות של התורה.

וזה מה שכתוב מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד (שמות יז, יב), במלחמת עמלק. שמלחמת עמלק מגלה את האחד. שהוא מצד הנגלה אחד ומצד הנסתר דחא. שהאחד דוחה כל עבודה זרה שבעולם. וכפיוט בחנוכה, דחה אדמון בצל צלמון וכו'.

לב יט ר' חיים קופל. 1) כשמשה ירד מהר סיני וראה את העגל, מיד שבר את הלוחות. "וַיִּקֵּי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אַף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם". השאלה: למה חיכה משה עד שירד מן ההר וראה את העגל, הרי כבר בהר אמר לו הקב"ה "לֹךְ רֵד פִּי שַׁחַת עִמָּךְ.. סְרוּ מִהָרַךְ.. עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסִּבָּה.. וַיֹּאמְרוּ: אֵלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלֹדָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". א"כ, היה על משה, עוד בהר, להחזיר מיד את הלוחות לנותן, לקב"ה.

2) לצורך התרוץ, נקדים משנה בפרקי אבות, שבה נאמר: בן עזאי אומר: הוי רץ למצווה קלה ובורח מן העבירה שמצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה (פרק ד' משנה ב'). מדברי בן עזאי משתמע, שהסיבה שעלינו לברוח מן העבירה היא משום שעבירה גוררת עבירה, וכן לרוץ למצווה, כי מצווה גוררת מצווה.

3) השאלה מדוע זקוק בן עזאי לטעם זה? הרי אסור לעשות עבירה, כי נצטוונו על כך. וכן עלינו לקיים מצוות כי צוינו על כך, גם אם היא לא תגרור אותנו למצווה נוספת, וכנ"ל לגבי עבירה, אסור לנו לבצעה, גם אם היא לא תגרור אותנו לבצע עבירה נוספת.

4) יתירה מזאת, אם נסביר את דברי בן עזאי כפשוטם, הרי ברגע שקיים אדם מצווה אחת, שוב הוא "מתחבר" לשרשרת מצוות, אחת גוררת את השנייה וכך הלאה ולכאורה, לעולם לא יחטא! וההיפך ח"ו בעבירות!.

5) נראה שבן עזאי בא לחדש לנו, שלא כל מצווה גוררת מצווה, ולא כל עבירה גוררת עבירה. רק מצווה שעושים אותה בשמחה ובהתלהבות מתוך רצון והכרה פנימית, יש בה "איכות גבוהה", ובכוחה לגרור את האדם לקיום מצווה נוספת. וההיפך בעבירה. עבירה שנועשית באקראי, ללא מחשבה, או מתוך עצבות, אינה עוצמתית ואינה גוררת עבירה נוספת. רק עבירה שנועשית מתוך מחשבה, הכרה והתפעלות, עבירה שרצים בכדי לעשותה, היא הגוררת עבירה נוספת.

6) לכן מדויק בן עזאי בלשונו ואומר: "הוי רץ למצווה" בהתלהבות, אל תמתין להזדמנות אחרת, ע"י כך, גם אם היא מצווה קלה, היא תגרור אחריה מצווה נוספת. ורק עבירה שנועשית במודע ובריצה לקראתה תגרור לעבירה.

ד) משה רבנו שקיבל את המידע על מעשה העגל עוד בפרוסי, לא החזיר את הלוחות לקב"ה. הוא רצה לרדת ולבדוק אם חטאו מתוך צער וטעות, ואזי העבירה לא תגרור עבירה נוספת. אבל כשירד וראה את השמחה והריקודים בביצוע העבירה, הבין שעבירה זאת תגרום להם לעבירות נוספות, הם ינסו לשרשרת עבירות ואינם ראוים לתורה. לכן שבר את הלוחות. (בשם רב שלמה גוטפלד).

לד כד מלוא העומר. וְלֹא יִחַמַּד אִישׁ אֶת אֲרֻצָּה. אמרו חז"ל (פסחים ת.): א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן וכו', וְלֹא יִחַמַּד אִישׁ אֶת אֲרֻצָּה, מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מויקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מויקתה, והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזיזוק אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזיזוק עאכ"ו. ודחקו התוס' איך מוכח מ'את ארצך' דרשה הלזו. וכתבו דמ'את' קדריש, דכתיב 'את ארצך', והול"ל 'לארצך', ומהרש"א כתב שהוא דחוק, וגם פירושו דחוק.

ונראה לפרש, כי כבר נודע שאלת האבן עזרא (שמות כ"ד) על מה שכתוב 'לֹא תִחַמַּד', דהרי זה טבע האדם לחמוד. ותירוצו ידוע.

[לשון ראב"ע. אתן לך משל: דע, כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא רואה בת מלך שהיא יפה - לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב: זה כפרי שהוא כאחד המשוגעים שיתאוה שיהיו לו כנפים לעוף בהם בשמים! כי לא יתכן להיות זה, ככה כל משכיל שידע, כי אשה יפה או ממון - לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו השם. ואמר קהלת: "יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ (ב, כא)"; ואמרו חכמים (מו"ק כח, א): חיי, בני ומזוני לא בזכותא תליא מילתא. ובעבור זה, המשכיל לא יקנא ויחמוד. ואחר שידע שאשת רעו - אסרה לו השם, יותר היא נשגבה בעיניו מבת המלך בלב הכפרי. על כן הוא שמח בחלקו, ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו; כי ידע, מה שהשם לא רצה לתת לו - לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבתו ותחבולותיו. על כן יבטח בבוראו, שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו]

והנה כי כן ייעד הכתיב 'ולא יחמוד', שאי אפשר בחק הטבע שלא יחמוד ארץ חמדה טובה ורחבה, אך בהיות שכפי דעתו הדבר מופלג ממנו להשיגו, וכמ"ש האבן עזרא שהכפרי לא יחמוד בת המלך בהיות הדבר מופלג ממנו, לא יפול לבו עליו. וזהו גם כן בהיות הכנענים רואים שהנהגת ישראל עפ"י השגחה פרטית, יכירו וידעו שלהם לבדם הארץ למורשה, וזה בהיותם רואים דחיות רעות אין להם רשות להזיק, א"כ בזאת תבחן שהשגחה פרטית על ישראל, בהיות שיהיו מצויים חיות רעות במקום מרעה צאנם ועופות שלהם, ואין רשות להזיק, א"כ ממילא שיראו ויבהלו לנגוע בארצם ולא יחמדו אותם. [ובזה מובן דרשת חז"ל דכיון דכתיב 'ולא יחמוד איש את ארצך' על כרחך דלא יהיה רשות לחיות רעות להזיק להם, ולכך לא יחמדו את ארצם].

והנה הגמ' שם אמרה: אין לי אלא בהליכה דאינן ניזוקין, בחזרה מנין, ת"ל 'זִפְנֵיֶיךָ בִּבְקָרְךָ וּבְחֵלְכֶךָ לְאֶחָדֶיךָ (דברים טו, ז) מלמד שתלך ותמצא אהליך בשלום. ותמה הרי"ף מאי קמ"ל דלא יהיו ניזוקין בחזרה, דאם יהיו ניזוקין בחזרה א"כ, מאי התועלת שלא יהיו ניזוקין בהליכה. ונראה דאמרו בפסחים (ק"ח). שהוא יתברך מרחם ונפרע וחובתו של אדם בטובו עשיר בשורו, עני בשויו, יתום בביצתו, אלמנה בתרנגולתה. הרי דהוא ית' מרחם להיות נפש תחת נפש, וזהו חֶסְדֵי ה' פִּי לֹא תִמְנֶנּוּ (איכה ג, כב), שאינו נוגע בנפשות, והוא פִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו. וא"כ זה חסדו ית' שאם נגזר על האדם ח"ו פורע ממנו בכופר בעל חי, נפש תחת נפש, וא"כ כשלא יהיו החיות מויקין א"כ אין כופר לאדם, ולזה אמר שימצא אהלו בשלום, דכדאי היא המצוה הקדושה להעביר את רוע הגזירה. [וזה שאמרו חז"ל 'בחזרה מנין, דאין הכוונה על הליכה בחזרה, דזה פשוט שלא יהיו ניזוקין אז. אלא קמ"ל דבזכות המצוה של עליה לרגל, יעביר הקב"ה הגזירה לגמרי ממנו, ולא יצטרך שיפרע הקב"ה ממנו חובתו בטובתו]

סוף הפרשה. בן לאשרי. וּמִשָּׁה לֹא יָדַע פִּי קָרָן עוֹר פָּנָיו. יש לפרש על פי מה שכתב בבית אהרן : "ל"ז הקירון אור פנים הוא אור תורה שבעל פה שקיבל מהר סיני. ומהו לשון "לא ידע" דלא היה נחשב בעיני עצמו. ל"עכ, ונראה לומר באופן אחר קצת סיפא דקרא "לא ידע", דאמרו

חז) ל" מנחות כט: אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות וכו' ואמר לו הקב"ה אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו, רבש"ע הראהו לי, אמר לו, חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות, ולא היה יודע מה הן אומרים. ע"כ, ונראה דזה הרמז של "לא ידע" מקרן אור פניו, דהיינו דלא ידע מה הן אומרים.

מפסיר פרשת פרה

ר' עקיבה יהוסף שלזינגר ז"ל. נשים בשמיעת פרשת פרה. על דבר מנהגא שהולכות הנשים לשמוע פרשת זכור ופרשת פרה, וכן נשי דידן הי"ו עשו כן במצות מו"ח רבי הלל מקולמייא, וכן עשו עד עכשיו⁹. וכעת עמדו מנגד וטענו שאין חיוב על הנשים במצוה זו, וטענתם זו נדפסה כעת בשו"ת תורת חסד (סימן לו) מהגאון רבי שניאור זלמן מלובלין נ"י ועמדתו משתומם, ואמרת להם וְאַל תִּטְשׁ תּוֹרַת אֱמֶת (משלי א, ח'), וכלי ספק כל אשר צוה מו"ח יש לו סוד ושורש, ואם קבלה היא נקבל, בכל זאת לא אמנע להציע את דעתנו בזה בס"ד. ונראה בנוגע פרשת פרה, הואיל שקורים רק סמוך לפסח בשביל לטהרם לקרבן פסח, וכיון שנשים בכלל קרבן פסח, כמו שמפורש בספר החינוך (מצוה ה' ומצוה ו') א"כ גם הן בכלל טהרה של מצות פרה, והא בהא תליא.

א"ה. כל עניין מצוות זכירת מעשה עמלק וציווי מחייתו לא נתבאר בפוסקים באופן מסודר. אין הלכה ברמב"ם בנוסח, "יש לזכור את מעשה עמלק ולשמוע בקריאת התורה בעשרה, מתוך ספר תורה פעם בשנה את פרשת עמלק בסוף פרשת כי-תצא".

כמדומה שהמקור היחיד שמדבר במפורש בסגנון דומה לזה הוא בעל תרומת הדשן, סימן קח תשובה: יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור ביצבור ממקרא מגילה. אף על גב דמקרא מגילה עדיפא וכל מצות נידחית/נידחות/ מפניה, מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת פרשת זכור כתב האשירי [=הרא"ש] פ' שלשה שאכלו, דעשה דאורייתא הוא לקרותן בעשרה, ודוחה ל"ת דלעלם פהם תעבדו (ויקרא כה, טו). לחכי שיחרר רבי אליעזר עבדו, כדי להשלימו לעשרה. ע"ש פ' שלשה שאכלו באשירי, ובתוס' שניין שכתבו דאין שום קריאה מדאורייתא רק פרשת זכור. ובתוס' הקצרות מברכות פ' שני פירש, דפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותן מן התורה. וכן בסמ"ק חלק למצות עשה זכור אשר עשה, וזה שאנו קורין פרשת זכור קודם פורים. וא"כ צריך ליזהר יותר שישמע קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה, אלא שחעולם לא זחירי בחכי.

תוספות מסכת ברכות דף יג עמוד א בלשון הקדש נאמרה – פירש רש"י פרק שני דמגילה (ד' יז: ושם) לקרות בתורה. ולא נהירא דהא עזרא תיקן קריאת התורה ומקמי דאתא עזרא זחיו למה לי. וי"ל דמיירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור ופרשת פרה אי נמי מקרא בכורים וזווי מעשר ופרשת חליצה שמצוה בתורה לקרותן.

ספק אם כוונת התוס' למנהג של קריאת פרשת זכור בשבוע שלפני פורים. מ"מ מפורש בתוס' גם על פרה שהיא מהתורה, יש גרסאות שמחקו את פרה, אבל זו הגהה דחוויה כי בתוס' וברא"ש אין ספק שזו הגרסה. והיו שנתאמצו למצוא טעם לחיוב פרה מהתורה. ולפי המנהג המחורש לחייב אף נשים בזכור הרי שהרב הלל ז"ל ובעקבותיו חתנו טענו לחייב נשים אף בפרה, אבל זה לא השאיר עקבות. הטעם שהוא נותן כאן הוא למה בכלל קוראים פרה, ולא למה קריאה זו מחויבת מהתורה, ולמה נשים שאינן מצוות על קריאת התורה חייבות בקריאה זו.

וכעת הביאו לפני שו"ת תורת חסד הנ"ל, וראיתי בתוך דבריו שכתב שאין מן הראוי להביא ס"ת בעזרת נשים, וגם אין מן הראוי שיכנסו לתוך בית הכנסת של אנשים להקריאה. ע"ש. אה"נ, אבל באמת לא על כזה אנו דנים, דבכי האי גוונא פשיטא דעדיף לקרוא בביתם מתוך

⁹ מנהג זה של הרה"ק ר' הלל מקאלמאי זצ"ל שנשים הולכות לשמוע פרשת פרה, לא מצאנו בספרי הפוסקים.

החומש. ד'כל פְּבוּדָה בַּת מְלֶךְ פְּנִימָה' (תהלים מה, יד). רק אנו דנים באופן שהנשים נמצאים בעזרת נשים, והם שומעים שם הקריאה מבהכנ"ס כמו בתפילה, אז אין ספק בקבלת רבותינו שצריכים לילך לשמוע, ואיכא בזה משום 'שְׂאֵל אֲבִיךָ וְיִגְדְּךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לְךָ (דברים לב, ז) 'זָאֵל תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אֲמֶךָ', וכמה מצות אשר אינם מצווים, ואעפ"כ עושים, כמו אתרוג ולולב, ומיכל בת שאול הניחה תפילין וכל שכן בזה שעכ"פ חייבים מספק, ויבואו הנשים לשמוע הקריאה לא בתערובות ח"ו, כי אם בתיקון שכתבנו, וכמו בשמחת בית השואבה שעשו תיקון גדול שיעמדו למעלה כְּאֵשֶׁת חַיִל עֵטָרַת בְּעֵלָה' כל אחד במקומו. (שו"ת ר' עקיבא יוסף או"ח ח"א סי' רכ"א).

א"ה. עדות מעניינת על רב קהילה בהונגריה שהנהיג שנשים באות לא רק ל'זכור' אלא גם ל'פרה'. חתן אותו רב מתפלא למה לא נהוג בירושלים מנהג זה. מה שהוא מצא הוא שבעל תורת חסד, מגאוני ירושלים, התנגד למנהג שנשים באות לפרשת זכור. הוא נתפס להתנגדות רק בגלל שנשים נכנסו לעזרת הגברים, אבל התנגדות התורה חסד היא לעצם המנהג החדש גם כלי עניין התערובת עם גברים.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

[http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45](http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317&http://www.dirshu.co.il/?p=140390)

<http://www.dirshu.co.il/?p=140390> מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו

<https://gilyonot.jewishoffice.co.il> מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר גליונות

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושיאם לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺